

O bibliotekama i bibliotekarstvu u Mostaru

Rasim Prguda

*

Sažetak:

Autor je prikazao razvoj biblioteka i bibliotekarstva u Mostaru od najstarijih vremena do danas. Posebno je prikazan ratni i poratni period sa svim podacima i problemima od važnosti za dalji razvoj bibliotečke djelatnosti na hercegovačkom području.

*

I Od 1570. do 1992. godine

Bibliotekarstvo kao integralni dio kulture u Mostaru ima veoma dugu tradiciju.

Prvi počeci organizovanog rada na prikupljanju i čuvanju knjiga počinju, tako reći, sa prvim decenijama razvoja Mostara kao naselja. Već 1570. godine Mostar ima prvu javnu biblioteku. Bila je to i za ono vrijeme, skromna biblioteka, ali je činjenica da je postojala, da je bila javnog tipa i da je služila svima onima koji su bili pismeni. Fond prve javne biblioteke sačinjavalo je 7 ukoričenih Mushafa, 30 u kožu ukoričenih kur'anskih džuzova, nekoliko tefsira (komentari Kur'ana) i 1 rječnik.

Biblioteka se brzo bogatila, te je poslije nekoliko godina Karadžobeg dao da se sagradi kutubhana - biblioteka uz medresu. Tako je izrađena prva prostorija namijenjena samo za biblioteku. Biblioteka je radila do 1934. godine kada je zatvorena za javnost, a 1950. godine preostali fond se prenosi u Sarajevo, gdje se i danas nalazi.

Tako završava sa radom biblioteka, veoma značajna za historiju knjige i bibliotekarstva, biblioteka sa kojom je ta historija i počela.

1861. godine osniva se Hrvatska čitaonica sa bibliotekom. I ova biblioteka je bila otvorenog tipa, pristupačna za javnost. Po osnivanju Hrvatskog pjevačkog društva „Hrvoje” 1888. godine, biblioteka i čitaonica nastavljaju svoj rad u okviru Društva.

Pod kraj turske vladavine i srpsko-crkvena opština imala je solidnu zbirku rijetkih i vrijednih knjiga.

Za vrijeme Austrougarske uprave biblioteke u Mostaru radile su u okviru kulturno-prosvjetnih društava, koja su se tada i osnivala.

Kod Hrvata i Srba bila su to uglavnom pjevačka društva, kod Bošnjaka kiraethane-čitaonice i kazine kod državnih činovnika.

Godine 1891. pjevačko društvo „Gusle” dobiva od vlasti odobrenje da može otvoriti čitaonicu sa bibliotekom.

1902. godine osniva se Kulturno-prosvjetno društvo „Napredak” „potporno društvo za potrebe đaka srednjih i visokih škola”.

1903. godine osniva se Kulturno-prosvjetno društvo „Gajret”. U ovom društvu ponikla je i razvila se kasnije poznata Gajretova biblioteka.

„Napredak” sa „Prosvjetom” i „Gajretom” otvara novu epohu u kulturnoj historiji BiH. Društva su znatno utjecala na brže stvaranje domaće inteligencije, a sva ova društva su veliku pažnju posvećivala bibliotekama i čitaonicama.

Njihov rad je posebno intenziviran između dva rata. Iako su fondovi ovih biblioteka znatno uništeni u ratnom vihoru, one aktivno rade i do kraja ostvaruju svoju ulogu u kulturnom i obrazovnom razvoju mostarske sredine.

Od svih javnih biblioteka, koje su u to vrijeme radile, najorganizovaniji i najzapaženiji rad imala je Muslimanska javna biblioteka, osnovana 1928. godine. Biblioteka je bila i prosvjetna ustanova za obrazovanje muslimanske ženske omladine, a radom muzičke i pozorišne sekcije i javnom tribinom dala je neizbrisiv pečat u oblikovanju kulturnog profila Mostara.

1945. godine počinje sa radom Narodna biblioteka, kao logičan nastavak bogate tradicije bibliotekarstva. Bilo je teško početi, a trebalo je dosta truda da bi se dostigao stepen razvoja, koji bi bio dostojan ove bogate i sjajne tradicije.

Biblioteka se, kroz svoj 50-godišnji neprekidni rad, razvila tako da je postala najveća biblioteka Hercegovine i jedna od najrazvijenijih i najorganizovanijih biblioteka u BiH.

Organizovana je tako da ima:

- odjeljenje za izdavanje knjiga,
- odjeljenje za nabavku i obradu knjižnih fondova,
- odjeljenje čitaonica (štampe i periodike, unikatnog primjerka, čitaonica za studentski rad),
- zavičajnu zbirku,
- reonska odjeljenja u gradu,
- dječiju i omladinsku i
- bibliobusnu službu za seosko područje Opštine.

Kao najrazvijenija biblioteka u Hercegovini matična je biblioteka za Hercegovinu sa opštinama Duvno i Livno, sa osnovnim zadatkom da razvija i unapređuje bibliotekarstvo u Hercegovini.

Knjižni fond brojao 218.000 knjiga i 14.000 svezaka periodike. Fond je veoma bogat i raznorodan, od enciklopedijskih izdanja do slikovnica. Biblioteka je bila pretplaćena na 100 naslova novina i časopisa, a kao centralna biblioteka Hercegovine, primala je, čuvala i obrađivala obavezni primjerak štampane građe sa teritorije BiH.

Posebna pažnja se posvećuje zavičajnoj zbirci: /djela autora iz Hercegovine, djela o Hercegovini, djela štampana u Hercegovini/ sa ciljem da ova zbirka čini osnovu naučne, stručne i društvene informacije o Mostaru i Hercegovini, a da Biblioteka bude središnji informativni centar o Mostaru i Hercegovini od najstarijih pisanih dokumenata do danas.

Članstvom u Biblioteku okupljeno je 10% stanovništva (13.000 članova). Godišnje se na čitanje izdavala 107.000 knjiga, novina i časopisa (podaci iz izvještaja o radu za 1991. godinu).

Bilo je teško početi, a trebalo je dosta truda da bi se dostigao stepen razvoja, koji bi bio dostojan ove bogate i sjajne tradicije.

*

Rat nije poštedio ni knjigu. U knjige se pucalo, a biblioteke su proglašavane vojnim objektima. Tokom agresije u 1992. godini cijenimo da je 20-25% knjižnog fonda u gradu bilo uništeno.

*

Biblioteka je imala 34 zaposlena radnika, 26 u struci. Kvalifikaciona struktura je odgovara profilu Biblioteka, jer je od 26 stručnih radnika njih 21 bilo više i visoke stručne spreme (6 bibliotečkog usmjerenja).

Osim ove biblioteke, u Mostaru je radilo još trideset biblioteka. Sve srednje škole (devet škola) i osnovne (devet škola), pet fakulteta, Univerzitet „Džemal Bijedić“, preduzeća „Soko“ „Aluminijski kombinat“, Hidroelektrana na Neretvi imaju svoje biblioteke. Veoma su značajne i Franjevačka biblioteka, Biblioteka Biskupskog ordinarijata, te biblioteke Muzeja i Arhiva Hercegovine.

II Od 1992. do 1998. godine

Rat nije poštedio ni knjigu. U knjige se pucalo, a biblioteke su proglašavane vojnim objektima. Tokom agresije u 1992. godini cijenimo da je 20-25% knjižnog fonda u gradu bilo uništeno.

Međutim, ratnim razaranja u 1993. godini uništeno je i ono malo preostalog knjižnog fonda. Na istočnoj obali Neretve potpuno su uništene biblioteke osnovnih škola (IV, VI, VII, II) srednjih (Muzička škola, Tekstilna tehnika, Škola za radnička zanimanja, Specijalna škola). Djelimično su stradale biblioteke Muzeja i Arhiva Hercegovine, te Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Dva odjeljenja Narodne biblioteke (dječje i omladinsko) potpuno su uništena.

Trebalo je opet krenuti ispočetka. Potreba za knjigom je bila velika, te se u 1995. prišlo ponovnom organizovanju biblioteka.

Mostar je još jedanput pokazao svoju duhovnu veličinu i potvrdio da je knjiga u Mostaru odvajkada udomaćena.

Narodna biblioteka u Mostaru obnovila je svoj rad u mjesecu martu 1995. godine u privremenim prostorijama bišeg kina „Zvijezda“. Zahvaljujući pomoći EU - Administracije u Mostaru, obnovljena je, opremljena i data na upotrebu zgrada biblioteke u ul. M.Tita 55. koja je i prije rata bila vlasništvo Narodne biblioteke, gdje je bilo smješteno Dječje odjeljenje. Ratnim razaranjem cjelokupna zgrada, kao i knjižni fond bili su uništeni i spaljeni. Na području legalnih organa vlasti (lijeva obala Mostara) prije rata je egzistiralo još jedno Omladinsko odjeljenje Narodne biblioteke, koje je, takođe, uništeno i spaljeno. To odjeljenje još ni danas nije u funkciji zbog nedostatka sredstava za adaptaciju i opremanje.

Zahvaljujući upornosti i pomoći, kako predstavnika vlasti, raznih institucija a posebno građana iz cijele Bosne i Hercegovine i šire, uspjeli smo sakupiti i pripremiti skorman knjižni fond, te isti stručno obraditi i dati na uslugu čitaocima.

Narodna biblioteka u Mostaru danas ima oko 20.000 knjiga i periodike, što svakako nije dovoljno za potrebe i želje čitalaca svih kategorija i uzrasta. Moramo naglasiti, da je ovo za sada i jedina biblioteka u funkciji na ovom području, jer sa prijeratnom matičnom bibliotekom na „Rondou“ (desna obala Neretve) nemamo kontakata.

Rezultatima rada smo zadovoljni. U biblioteku je upisano 2.047 čitalaca, koji su pročitali 15.022 knjiga. Čitaonicom se koristilo 557 čitalaca.

Ove rezultate rada moramo vrednovati prema prostoru od 150 m², fondu od 20.000 knjiga i periodike (podaci uzeti iz izvještaja o radu za 1998. godinu).

Veliku pomoć za normalan rad daje nam i Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, posebno sa svojim obaveznim primjerkom koji dobijamo redovno i stručnom pomoći kroz razne seminare, sastanke i sl.

U Narodnoj biblioteci Mostar sada je uposleno 5 (pet) radnika od čega 4 (četiri) u struci. Uposleni koji rade znaju osnove bibliotečkih poslova, ali nemamo visoko obrazovnog kadra, o čemu će se u narednom periodu morati voditi računa.

Odlukom Društva bibliotekara BiH Biblioteka je sjedište Podružnice bibliotekara BiH za Hercegovačko-neretvanski kanton. Urađeni su svi potrebni poslovi za početak rada Podružnice. Zbog specifičnosti Kantona nismo u mogućnosti uspostaviti saradnju sa svim opštinskim bibliotekama. Saradnja je uspostavljena sa Jablanicom, Konjicom i svim bibliotekama u Mostaru. (osnovne i srednje škole, te Univerzitet „Džemal Bijedić”).

Prema potrebi, a ona je u ovom trenutku jako izražena, Biblioteka obavlja i funkciju matične biblioteke u Kantonu.

Bilo je teško početi, ali počeli smo. I uspjjet ćemo. Ponovo će Mostar imati svoje književnike, slikare, muzičare, svoje novine, časopise, štamparije i biblioteke, i biti „grad ures svijeta, izvor sposobnih ljudi” (Derviš paša Bajezidagić 1595. god.)

I ponovo će se govoriti čuvena krilatica „u Mostaru ne reci da si učen”.

Bilo je teško početi, ali počeli smo. I uspjjet ćemo. Ponovo će Mostar imati svoje književnike, slikare, muzičare, svoje novine, časopise, štamparije i biblioteke, i biti „grad ures svijeta, izvor sposobnih ljudi” (Derviš paša Bajezidagić 1595. god.)

*